

A hatalom pontosan dokumentálta a kivégzéseket

Mezei Zsuzsannának, a Vajdasági levéltár munkatársának interjúja

- *Milyen dokumentációval rendelkezik a Vajdasági Levéltár az 1944-45-ös magyarellenes kivégzésekről?*

- Harminc folyóméternyi hosszúságú és 650 doboznyi vajdasági vonatkozású levéltári anyaggal rendelkezünk. Ez hatalmas mennyiségű felhalmozott anyag, ha figyelembe vesszük, hogy a megszállók és az együttműködők bűncselekményeit kivizsgáló vajdasági bizottság 1944 közepétől (ez még a „felszabadulás” előtti időszak) 1948 áprilisáig négy éven át működött. Akkor nagy hirtelen befejezte a munkáját, ugyanis ebben az időszakban már új ellenség keresésével foglalkozott, hiszen közben kirobbant a Tájékoztatási Irodával kapcsolatos ügy. Belgrádban a Jugoszláv Levéltárban ennél is több, mintegy ezer folyóméternyi anyag gyűlt össze az említett időszakból.

- *Sok a munka és kevés a kéz. A kérdéses időszak egyedüli magyar kutatójaként hogy győzi a munkát?*

- Kiválasztottam, hogy mire összpontosítok. Én a bírósági ítélet nélkül kivégzettekkel kapcsolatos adatokat kutatom. A levéltári adatok arról tanúskodnak, hogy az áldozatok neve mellett az „osudeni“, vagy a „presudeni“ minősítés szerepel. Előbbieket bírósági ítélet útján, utóbbiakat anélkül végezték ki.

- *Hány ilyen áldozat nevét sikerült összeírnia?*

- Számítógépemben mintegy 8000 név (személyi adat) jött eddig össze. Ezek között azonban vannak átfedések, amelyeket lassan tisztázok. Ezek közül valószínűleg 5500-6000 név marad meg. Az Újvidékre vonatkozó dokumentumok azonban nincsenek a birtokunkban, ezek eltűntek, de nyomára bukkantunk. Most ott tartunk, hogy kérvényeztük a Szerbiai Levéltártól, hogy juttassák vissza számunkra a Vajdasági Levéltárt megillető újvidéki forrásanyagot. Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a kivégezettekről az akkori hatalom pontos nyilvántartást készített. Minden áldozatról külön személyi kartont vezettek. Nem spontán gyűjtötték össze a kivégzendőket. Az akkori hatalom 1945. február 4-én az ún. 54/45-ös rendeletében azt követelte a települések vezetésétől, hogy küldjék el a kivégzettek névsorát. Ezeknek a névsoroknak a kutatásával foglalkozom. Községenként több-kevesebb részletességű névsorokkal szolgáltak. E névsorokat kell nekem megtalálni, mert nem biztos, hogy az iktatókönyvekben és a személyi kartonokban minden adat fellelhető.

- *Reális azt föltételezni, hogy több tízezer áldozata volt az 1944-45-ös magyarellenes atrocitásoknak, ahogy nap, mint nap halljuk?*

- Nem szeretnék jóslatokba bocsátkozni, de becslésem szerint legfeljebb 10-12 ezer ítélet nélkül kivégzett áldozat nevét sikerül majd összeírni a vajdasági levéltári adatok alapján. Ebben nincsenek benne az Újvidéken kivégzettek. De érhetnek még meglepetések az óriási adathalmaz átvizsgálása során. Negyvenezer áldozat nevét azonban nem tartom valószínűnek, hogy sikerül összeírni. A levéltárban létezik egy olyan könyv is, amely a *Likvidált magyarok könyve* nevet viseli. Ebben több mint ezer magyar neve található.

- *Minek alapján döntöttek arról, hogy kit tekintenek háborús bűnösnek?*

- Mintegy 8200 személyt kezeltek „háborús bűnösként” Vajdaságban (ebből kb. 3200 a magyar) és ugyanennyit népelleniségként. A megszállók és az együttműködők bűncselekményeit vizsgáló vajdasági bizottságnak minden helységben volt helyi szervezete. 1944 novemberében, amikor már sokakat kivégeztek, elkezdték gyűjteni a feljelentéseket. Bácskában, Bánátban és Szerémségben összesen 350 ezer feljelentés gyűlt össze. Volt olyan személy, akit többször is feljelentettek. Bácskában a feljelentések alapján nyolc „háborús bűnös” kategória létezett. Az első csoportba tartoztak azok, akik a magyar hadsereg bejövetelekor bűnt követtek el, pl. ha valaki örülni merészelt, akár úgy, hogy integetett a bevonuló magyar hadseregnek. A második csoportba kerültek azok, akik bevonultak a magyar hadseregbe. A harmadik csoportba sorolták a razziában résztvevőket. A negyedikbe a különböző táborokban elkövetett bűnök felelőseit. Ötödik csoportba tartoztak a kényszersorozások felelősei, a hatodikba a kényszermunkával kapcsolatos bűnös elkövetői, a hetedikbe az elhurcolásban, deportálásban érintettek és végül a nyolcadikba a vagyon ellen elkövetett bűnök vétkesei. Emellett minden magyar párt tagját háborús bűnösként kezelték. De a falu dobosa, vagy a mezőőr is háborús bűnös volt. Aki nem fért bele ebbe a nyolc csoportba, azt egyszerűen népelleniségként kezelték. Az esetek túlnyomó részéből az is kiderül, hogy az 1944-es kivégzések összefüggésben vannak azzal, ami 1942-ben a razzia időszakában történt. Nem hallgatható el, hogy a legtöbb embert még azt megelőzően kivégezték, hogy kiderülhetett volna róluk, hogy háborús bűnösök. Bánátban és Szerémségben másként csoportosították a háborús bűnösöket.

- *A magyar hadsereg visszavonulásakor hagyott-e hátra olyan nyomokat, amely megkönnyítette az 1944/45-ben kivégzendők kiválasztását?*

- Igen. Az újvidéki polgármester irodai íróasztalának fiókjában pl. a Nyilaskeresztes Párt összes újvidéki tagja és a vajdasági vezetőségének a névsora ott volt. Ugyanígy ott volt az a névsor is, amely a polgármester beiktatásán díszvendégként részt vevő személyekről tanúskodott. Az Óbecsét elhagyó magyar katonaság pedig az egész dokumentációját egy magánházban hagyta, ami a partizánok kezébe került. E miatt sok embernek meg kellett később halnia.

- *Kik hajtották végre a kivégzéseket? Erre vonatkozó adatokkal találkozott-e a levéltár anyagának a vizsgálatakor?*

- A kivégzettek könyvében, amely, mint említettem több mint ezer áldozat nevét tartalmazza, az OZNA-t jelölik meg, mint a kivégzések elrendelőjét és végrehajtóját.

Ternovác István